

Proměny a vize nových krajín vzpomínek: Vliv přírodních hřbitovů na návrhy na rozšíření Národní hrobky Slavín

Transformations and Visions of New Landscapes of Memory: The Influence of Natural Cemeteries on Proposals for the Expansion of the National Tomb of Slavín

Jitka Círklová, Václav Liška

Abstract:

This paper focuses on the dynamics and transformation of burial spaces, which have become an integral part of public spaces, responding to current societal and environmental challenges. The main emphasis is on innovative proposals by students of the Czech Technical University (CTU) concerning the extension of the National Tomb of Slavín. These proposals reflect on pressing issues such of traditional value changes and illustrate efforts to connect historical memory with environmental principles and a holistic approach to national identity. An example of this transformation is the transition from traditional monumental cemeteries to natural and ecological spaces such as the Forest of Remembrance in Prague's Ďáblice, where the emphasis is on harmonious connection with the natural environment. The methodological framework of the research includes content analysis, semi-structured interviews with authors of proposals and experts in architecture and conservation, art-based research methods, ethnographic approaches and participatory observations. This research focuses on how architectural designs contribute to the creation of multifunctional memory spaces that not only reflect societal values, but also respond to the need for sustainable urban planning. A crucial element is the proposal of inclusion of personalities who have been neglected by historical narratives, thus enriching the concept of memory with new layers of meaning. The results suggest that combining natural elements with modern architecture can help create dignified and functional memory locations. The paper further demonstrates how contemporary architects approach issues of memory and identity in urban settings, with an emphasis on sustainability and social dimension of built places.

Keywords:

Urban planning, City, Public Space, Urban Structure, Public Space, National Tomb of Slavín, Natural Cemeteries, Architecture, Social Memory, Sustainability, Ecology.

CÍRKLOVÁ, Jitka, LIŠKA, Václav (2025). Proměny a vize nových krajín vzpomínek: Vliv přírodních hřbitovů na návrhy na rozšíření Národní hrobky Slavín. In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 18*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 44–55. ISBN 978-80-01-07472-5. ISSN 2336-7687. Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uvedte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

V současnosti se praxe pohřebnictví, stejně jako prostory hřbitovů, vyvíjejí v reakci na rostoucí sociální a ekologické výzvy moderní společnosti. Tradiční monumentální hřbitovy, které dlouho dominovaly krajinné architektuře, začínají koexistovat s alternativními formami, jako jsou přírodní hřbitovy. Tyto nové přístupy lépe odpovídají hodnotám udržitelnosti, inkluze a novému pojetí spirituality, které se vyvíjejí v rámci současné kultury. Tyto změny odrážejí širší posun ve vnímání vztahu člověka k přírodě a k historické paměti, čímž se otevírá prostor pro nové formy kolektivního vzpomínání a sdílené identity.

Tento posun v pohřebních praktikách a architektuře hřbitovů nejenže odpovídá současným společenským požadavkům, ale také vytváří příležitosti pro komunitní angažovanost a obnovu sociální paměti ve veřejném prostoru.

Náš výzkum, vycházející ze studentských návrhů, mapuje, jak se v proměnách funerálních prostor projevují měnící se společenské, ekologické a technologické podmínky a jak se tyto prostory mohou stát nejen místy tiché vzpomínky, ale i aktivními místy setkávání, dialogu či osvěty. Vybrané práce studentů nabízejí nové pohledy na to, jak pohřební architektura překračuje svou tradiční roli a stává se dynamickým aktérem v utváření současných společenských a kulturních zvyklostí.

Proměna funerální architektury od monumentálních hřbitovů, často symbolů národních a kolektivních identit, k přírodním hřbitovům a alternativním formám pohřebních prostor tvoří jádro naší diskuse. Pomocí multidisciplinárního přístupu text zkoumá měnící se narativy funerálních prostor a odhaluje složité propojení mezi architekturou, pamětí a společností. Tato transformace nejen odráží proměny ve vnímání smrti a smutečních rituálů, ale také poukazuje na narůstající důraz na ekologickou odpovědnost v moderním pohřebnictví. V roce 2017 došlo v České republice k významné novele zákona o pohřebnictví, která nabyla účinnosti 1. září téhož roku. Tato legislativní změna umožnila nejen pohřbívání podle rituálů náboženských menšin, například muslimů, kteří preferují pohřeb bez rakve, ale také otevřela prostor pro ekologické pohřby. Tyto ekologické pohřby reflektují sekulární hodnoty, spiritualitu hlubinné ekologie a holistický přístup k životu a smrti, čímž reagují na zvyšující se zájem o přírodě blízké pohřební praktiky (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2017).

V současném diskurzu o funerální architektuře se ukazuje, že její transformace představuje hluboce nuancovanou a mnohohrstevnou problematiku, která nás nutí přehodnotit, co zahrnujeme do definice „zachovatelného“ kulturního dědictví. Tento text si klade za cíl upozornit na proměny funerální architektury, které odrážejí posuny ve společenských hodnotách i v přístupu k otázkám smrti a vzpomínání. Od monumentálních hřbitovů, symbolizujících kolektivní identitu a historickou kontinuitu, až po přírodní hřbitovy, které zdůrazňují harmonii s přírodou a individuální prožívání smutku, mapujeme široké spektrum přístupů k této jedinečné formě architektury.

Cesta k novým formám funerálních staveb není bez výzev. Klíčovým problémem je nalezení rovnováhy mezi tradičními přístupy a inovativními koncepty, které reflektují současné potřeby a formy individualizované pietní praxe. Současně technologie, jako je virtuální realita nebo digitální památníky, přinášejí nové možnosti zapojení a uchovávání vzpomínek, ale zároveň vyvolávají otázky ohledně jejich vlivu na osobní a komunitní prožívání zármutku. Tento posun v pohřebních praktikách nejenže zohledňuje kulturní a náboženskou rozmanitost, ale také vyjadřuje touhu po větší harmonii s přírodou a respektem k životnímu prostředí.

Národní hrobka Slavín, jako jeden z nejvýznamnějších symbolů české kolektivní paměti a národní identity, byla postavena v 19. století z iniciativy spolku Svatobor (Liška, 2012) jako místo uctění významných osobností spojených s českým národním obrozením. Avšak v kontextu dnešního globalizovaného světa se objevují otázky, jak zachovat historickou symboliku této památky a zároveň ji otevřít novým společenským

trendům.

V textu jsou představeny návrhy na rozšíření Slavína, které vycházejí z architektonických studií studentů ČVUT a reflektují aktuální přístupy k funerální architektuře. Současně tyto návrhy korespondují s narativy spojenými s nově založenými přírodními hřbitovy. Tyto hřbitovy, jako například Les vzpomínek v pražských Dáblicích, ilustrují schopnost pohřebišť vyvinout se v místa, kde se silně projevuje environmentální uvědomění, a zároveň slouží jako místa komunitních shromáždění. Tím se integrují do širšího diskurzu o významu vzájemné pomoci během truchlení v rodině i ve skupinách sdílejících podobné hodnoty. Kritické zkoumání interakce architektonických prvků se sociální dynamikou nám umožňuje odhalit hluboké a komplexní procesy, kterými se formují a vyjednávají kolektivní identity. Tento analytický přístup poskytuje poznatky o tom, jak architektonické zásahy nejen definují fyzický prostor, ale také utvářejí kolektivní vědomí a ovlivňují vnímání témat, jako jsou inkluze a exkluze, sounáležitost a odcizení. Začleněním konceptu sociální konstrukce kolektivní identity do architektonické analýzy obohacujeme naše chápání prostředí, jež se ukazuje jako dynamická aréna, v níž se neustále vyjednávají a redefinují sociální významy. Tento interdisciplinární přístup nás posouvá za hranice tradičního pohledu na architekturu jako na statické formy a umožňuje nám vidět ji jako katalyzátor průběžného vývoje komunitních identit a sociálních vazeb.

2 Historická a sociální dynamika funerálních prostor

Historické, sociální a architektonické aspekty monumentálních pohřebních míst v celé Evropě jsou úzce spojeny s křesťanstvím a s koncepcí národní identity. Hřbitovy, původně převážně náboženské prostory, se v průběhu času proměnily ve více sekulární a inkluzivní prostředí, odrážející vývoj společenských hodnot a způsobů správy. Tato transformace se projevuje ve změnách urbanistického plánování, kulturního významu i estetických preferencí.

V posledních dekádách lze sledovat přesun funkcí hřbitovů od výlučně sakrálního charakteru k obecně sdílenému veřejnému prostoru, což odráží širší procesy sekularizace v evropských společnostech. Tento vývoj je podmíněn nejen kulturními změnami, ale také praktickými faktory – například urbanistickým tlakem a hygienickými požadavky, které vedly k přesunu pohřebišť z center měst na jejich periferie (Spiegeleer, 2019; Schriewer & Caverio, 2012). Tento posun výrazně ovlivnil podobu městské krajiny i její kulturní identitu.

Moderní hřbitovy slouží nejen jako místa posledního odpočinku, ale zároveň představují významné památky kulturního dědictví, reflektující dobové hodnoty a historické souvislosti. Typickým příkladem mohou být města jako Vídeň, Brno nebo Praha, jejichž pohřební architektura zrcadlí vývoj společnosti i její vztah ke smrti a paměti (Pallánová et al., 2014). Od 18. století dochází k proměně designu a správy hřbitovů s ohledem na multikulturní a multireligiózní kontext, který vyžaduje citlivé vyvažování zájmů většinové a menšinové populace (Maddrell et al., 2022).

Pohřební architektura a umění se podílejí na vizuálním vyjadřování společenských norem a historických vztahů. Slouží jako prostředky reprezentace kulturní identity, čímž utvářejí etickou a estetickou rovinu daného prostoru (Pallánová et al., 2014). Hřbitovy, pomníky a památníky fungují jako místa kolektivní paměti – formativní body národní identity, v nichž se zhmotňuje historie dané společnosti. Tyto prostory nejen připomínají minulost, ale současně umožňují její reinterpretaci a kritické zpochybňování (Sumartojo, 2015).

Ačkoliv se hřbitovy mohou jevit jako neměnná a statická místa, ve skutečnosti představují dynamické arény kulturního vyjednávání, kde se proměňují významy i hodnotové rámce. Tím, jak se vyvíjejí společenské normy, se mění také pojetí paměti, smrti a identity. Analýza těchto prostor může proto nabídnout nejen vhled do historie, ale i impulzy k diskuzi o budoucnosti národního vědomí a sounáležitosti ve stále

proměnlivějším světě

2.1 Vyšehradský hřbitov a Slavín

Vyšehradský hřbitov, umístěný v těsné blízkosti baziliky sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, zaujímá výjimečné postavení mezi pražskými pohřebišti a představuje významný symbol kulturního a historického dědictví českého národa. Na jeho území odpočívá více než šest set významných osobností, jejichž přínos zahrnuje široké spektrum oborů a společenských aktivit.

Mezi pohřbenými nalezneme slavné spisovatele, průkopníky vědy, vizionářské básníky, výtvarníky, skladatele, herce, lékaře, politiky a další významné postavy, které se zásadním způsobem podílely na utváření české identity. Každý náhrobek a pomník zde slouží jako připomínka jejich trvalého odkazu. Sdružení Svatobor, založené roku 1862, si kladlo za cíl „podporovat české spisovatele po finanční stránce a připomínat jejich odkaz“ (Liška, 2012). Jeho hlavním posláním bylo posilovat českou literaturu, jež hrála klíčovou roli v procesu národního obrození, zejména v období Bachova absolutismu. Mezi přední osobnosti, které stály v čele Svatoboru, patřili František Palacký, F. L. Rieger, K. J. Erben či Vojta Náprstek. Od svého vzniku se spolek soustředil na důstojné uctění památky zesnulých spisovatelů, především prostřednictvím Slavína, který se stal jeho ústředním symbolem. Po přerušení činnosti za komunistického režimu byl Svatobor obnoven po roce 1989.

Od počátku 60. let 19. století, v období silícího národního uvědomění, docházelo k postupnému rozšiřování hřbitova v okolí kostela sv. Petra a Pavla. V návaznosti na myšlenku vytvořit pohřebiště na tomto místě, spojeném s historickými legendami, začali představitelé národního hnutí uvažovat o zřízení společné hrobky pro významné osobnosti – Slavína. Nedostatek finančních prostředků však bránil realizaci této vize až do roku 1889, kdy smíchovský starosta a podnikatel Petr Matěj Fischer věnoval 30 000 zlatých na stavbu kolektivní národní hrobky. Tím umožnil uskutečnění projektu, který prosazoval i vyšehradský probošt Mikuláš Karlach. Fischerovo vlastenecké gesto získalo podporu veřejnosti i kulturních institucí, které v tomto záměru rozpoznaly významný symbol národní identity a úcty k dějinám.

Obr. 1 - Hrobka Slavín (zdroj: autorská fotografie, Václav Liška)

Na výtvarné podobě Slavína se zásadním způsobem podílel profesor Josef Maudr, jehož sochařské dílo zahrnovalo monumentální alegorickou postavu Génie vlastní, umístěnou na stylobatu. Tento prvek je doplněn nápisem „A země promluví“, který evokuje hlubokou spojitost mezi národem a jeho historií. Dvě doprovodné sochy – „Truchlící vlast“ a „Vítězná vlast“ – umocňují emocionální sílu kompozice. Pozoruhodným detailem zůstává, že básník Julius Zeyer, který navrhl nápisy pro Maudrovy sochy, se stal prvním pohřbeným ve Slavíně, čímž se jeho dílo i osobnost symbolicky staly součástí národní hrobky (Liška, 2012).

Vnitřní prostor Slavína je řešen jako podélná krypta s valenou klenbou, zdobenou lunetami a mozaikovou výzdobou. Stěny jsou obloženy mramorovými panely, které společně s mozaikou vytvářejí důstojnou atmosféru. Hrobky umístěné v nikách jsou uzavřeny kamennými deskami chránícími památku pohřbených.

Exteriér hrobky je tvořen bočními stěnami z pískovcových kvádrů a zadní stěnou z kyklopského zdiva, která je součástí hřbitovní ohrady. Na levé boční stěně se nachází vstupní dveře lemované bronzovými deskami zasazenými do pískovcového rámu, zatímco na protější straně je půlkruhové okno, rovněž v pískovcovém obložení, propouštějící přirozené světlo. Nad hrobkou se rozkládá granitové schodiště vedoucí k terase, která je dlážděna velkoformátovými žulovými deskami. Horní partie schodiště tvoří plošina s podstavcem nesoucím sochařskou výzdobu, zatímco zadní a boční stěny terasy jsou obloženy žulovými deskami se jmény významných osobností. Vnější zdivo zadní stěny je provedeno z lícových cihel, čímž se podtrhuje historická autenticita celého komplexu (Liška, 2012).

3 Metodika a sběr dat

Výzkumný projekt se zaměřil na zkoumání, jak mohou architektonické návrhy přispívat k tvorbě multifunkčních pamětových prostor. Cílem bylo propojit teoretické koncepty se studenty generovanými výstupy, což umožnilo aktivní zapojení studentů do všech fází výzkumného procesu (Cirklová, 2021).

Výzkum započal návštěvou Slavína, významného národního památníku, kde se studenti zúčastnili komentované prohlídky. Tato fáze jim poskytla příležitost porozumět historickému, kulturnímu a symbolickému kontextu místa. Následně vytvořili vlastní návrhy, které obsahovaly vizuální prezentace i průvodní texty. S každým studentem byl proveden polostrukturovaný rozhovor, který byl zaznamenán, přepsán a analyzován prostřednictvím tematického kódování. Vizuální výstupy byly zkoumány z hlediska reprezentace hodnot, paměti a identity, jakož i míry propojení s původní stavbou Slavína. Důraz byl kladen na analýzu posunů ve významu, které studenti svými návrhy vytvořili.

Metodický rámec sestával z několika komplementárních výzkumných technik, jejichž cílem bylo odhalit komplexní vztahy mezi architekturou, kolektivní pamětí a městským prostředím. Konkrétně byly využity metody obsahové analýzy, polostrukturovaných rozhovorů, výtvarně orientovaného výzkumu, etnografie a participativního pozorování.

Obsahová analýza umožnila systematické vyhodnocení architektonických návrhů z hlediska jejich příspěvků k tvorbě pamětového prostoru. Identifikovala opakující se vzory, motivy a strategie, které studenti využili k vyjádření udržitelnosti a národní identity. Polostrukturované rozhovory vedené se studenty a odborníky z oblasti architektury a památkové péče přinesly hlubší vhled do jejich záměrů, rozhodovacích procesů i vnímaných překážek při navrhování (Tang et al., 2020).

Etnografický přístup zahrnoval pozorování a interakce v přirozeném prostředí s cílem porozumět, jak veřejnost vnímá a využívá pohřební a pamětové prostory. Tento přístup pomohl osvětlit sociální a kulturní faktory, které ovlivňují utváření těchto míst (Jahanbakhsh et al., 2015). Participativní pozorování zapojilo studenty i odborníky do návrhového procesu, čímž zajistilo, že navrhované prostory reflektují reálné potřeby

a hodnoty konkrétní komunity. Tato metoda podpořila spolupráci a otevřený dialog, které jsou klíčovými pro vznik sociálně ukotvených a udržitelných návrhů (Tanović, 2019).

Součástí výuky a výzkumného procesu bylo i seznámení studentů s teorií Henriho Lefebvra, podle níž je město chápáno jako prostor sociálních vztahů, životních stylů a kulturních identit (Lefebvre, 1991). Studenti tak mohli své návrhy opírat nejen o vizuální estetiku, ale i o hlubší porozumění tomu, jak architektura ovlivňuje sociální interakci a komunitní struktury. Výsledné návrhy odrážely snahu o vytváření prostorů, které nejsou pouze pietními místy, ale zároveň slouží jako místa setkávání, sdílení a edukace.

Celý projekt nejen rozšířil teoretické znalosti studentů, ale také přinesl praktické impulzy pro uvažování o podobě pamětových míst v současném městském kontextu. Participativní a výzkumně orientovaný přístup umožnil studentům aktivně přispět ke kulturní debatě o významu paměti, dědictví a identity v městském prostoru. V následující části prezentujeme dva reprezentativní návrhy, které ilustrují dva typologické směry – jeden je postaven na propojení s přírodou, druhý na využití digitálních technologií a interaktivity.

4 Výsledky - Od neúplné výzdoby k výsledným návrhům

Stavba hrobky Slavín byla oficiálně dokončena roku 1901 a začala sloužit jako místo pohřbívání významných osobností. Její interiérová výzdoba však byla finalizována později. Konstruktivní nedostatky, zejména chybějící izolace základů, způsobily poklesy a praskliny, které ohrožovaly stabilitu stavby. Finanční prostředky na údržbu byly nedostatečné, což znemožnilo architektu Antonínu Wiehlovi realizovat zamýšlenou podobu interiéru. Přes opakovaná jednání s ministerstvem školství a národní osvěty i s městem Prahou se nepodařilo zajistit potřebné financování (Liška, 2012).

Situace vyvrcholila roku 1926, kdy profesor Josef Fanta na společné schůzi zástupců významných institucí přednesl alarmující zprávu o technickém stavu Slavína. Přestože jeho iniciativa byla hodnotná, konkrétní výsledek zůstal omezený. Sdružení Svatobor, které tehdy ztrácelo víru ve smysl obnovy, vydalo veřejné prohlášení, které znovu přitáhlo pozornost veřejnosti k potřebě záchrany této národní památky (Liška, 2012).

Skutečnost, že výzdoba interiéru nebyla nikdy dokončena, se stala výchozím bodem studentských návrhů, které se zaměřily na rozšíření a současnou reinterpretaci Slavína. Nedokončenost se stala konceptuálním rámcem, který studentům umožnil přemýšlet nejen o historii, ale i o tom, jak lze památku znovu oživit ve světle současných hodnot. Prázdný prostor se tak proměnil v metaforu pro otevřenost významu – jako příležitost propojit minulost s výzvami současnosti, včetně zachování kulturní identity v globalizovaném světě.

„Historie Slavína sahá do období Rakousko-Uherska, kdy byl vybudován jako projev národní hrdosti a snahy českého národa o vyjádření své identity. Dnes, v novém tisíciletí, se ocitáme před úkolem, jak tuto bohatou historii interpretovat v kontextu, kdy se národní identity prolínají s globálními kulturními a politickými interakcemi. Chci, aby Nový Slavín byl vnímán nejen jako pokračování historického artefaktu, ale také jako moderní architektonická a symbolická reinterpretace, která ctí minulost a zároveň nahlíží do budoucnosti českého národa. Tato vize by mohla zahrnovat prvky, které by návštěvníkům umožnily prozkoumat historii Slavína prostřednictvím moderních technologií a někdy i multimediálních prezentací, čímž by se vytvořil most mezi minulostí a současností.“

— Student M.D.

Součástí návrhů bylo umístění tzv. Nového Slavína v jihozápadní části Karlachových

sadů. Návrh respektuje přírodní kontext a harmonicky se začleňuje do historického rámce Prahy. Architektonická koncepce staví na minimalistických prvcích a důrazu na interakci s krajinou. Ústřední piazzetta, obklopená diagonálními cestami a opěrnými stěnami, symbolizuje propojení mezi přírodním prostředím a historickým dědictvím. Tento motiv reaguje na současnou společenskou potřebu návratu k přírodě a ekologické udržitelnosti.

Obr. 2 - Idea Nového Slavína: Génus vlasti a Génus světa
(zdroj: archiv autorů. Studentský návrh M.D.)

Rozšíření Slavína pracuje s kombinací tradičních a současných symbolů. Hlavním motivem je prvek „Génus světa“ – betonová koule umístěná na kruhové piazzettě, která symbolizuje Zemi jako sdílený domov lidstva. Postupné zarůstání koule mechem a lišejníky představuje vztah mezi civilizací a přírodou, vyjadřuje proces obnovy i křehkost ekologické rovnováhy. V dialogu s původní postavou „Génus vlasti“ koule přenáší ideu národa do širšího globálního rámce, čímž reflektuje proměnu české identity v kontextu globalizace.

Obr. 3 Situace a perspektiva Nového Slavína a Génus světa
(zdroj: archiv autorů. Studentský návrh M.D.)

Navržený prostor spojuje přírodní motivy s historickým vědomím pomocí několika klíčových prvků. Vysoké stromy lemující piazzettu symbolizují růst, stabilitu a kontinuitu. Diagonální cesty propojují novou část s původním Slavínem, čímž propojují minulost s budoucností. Výsledné pietní místo tak slouží nejen ke vzpomínce na zesnulé, ale i jako prostor k sebereflexi a vnímání širších hodnot – přírodních, historických i sociálních.

Tato koncepce odpovídá rostoucímu zájmu o přírodní formy pohřbívání, které zdůrazňují cykličnost života a environmentální souvislosti. Na rozdíl od klasických náhrobků integrují přírodní hřbitovy památku přímo do krajiny. Příkladem je Les vzpomínek v pražských Ďáblicích, kde je popel zesnulých ukládán ke kořenům stromů, čímž se podtrhuje přirozený koloběh života. Tento prostor, navržený Vlastislavem Hofmanem v kubistickém stylu, si zachovává historickou a kulturní hodnotu, a zároveň odpovídá ekologickým trendům.

Studie Maxiho Heitmayera (2023) ukazuje, že ekologické formy pohřbívání snižují ekologickou stopu a zároveň přispívají k psychické pohodě pozůstalých, protože nabízejí hlubší spojení s přírodou a smysluplný způsob rozloučení. Návrh Nového Slavína, včetně stromů a symbolu „Génus světa“, se tak přirozeně začleňuje do globálního trendu, který spojuje pietu s udržitelností.

Tato vize odpovídá rostoucímu trendu přírodních pohřbů, které kladou důraz na harmonii s přírodou a cyklický charakter života. Na rozdíl od klasických hrobů s náhrobky přírodní hřbitovy integrují lidskou paměť přímo do krajiny. Příkladem je Les vzpomínek na Ďáblickém hřbitově v Praze, kde jsou popel zesnulých ukládán ke kořenům stromů, což zdůrazňuje obnovu života a poskytuje hluboké spojení s přírodou. Tento prostor, navržený v unikátním kubistickém stylu Vlastislava Hofmana, zachovává historické a kulturní hodnoty, přičemž zároveň reflektuje moderní ekologické trendy. Globálně získávají ekologické pohřební praktiky stále větší podporu, protože reagují na klimatické změny a přechod k udržitelnému způsobu života. Studie Maxiho Heitmayera (2023) o udržitelných pohřbech poukazuje na to, že tyto metody nejen snižují ekologickou stopu, ale také podporují psychickou pohodu pozůstalých tím, že nabízejí smysluplný a přirozený způsob, jak uctít památku zesnulých. Rozšíření Slavína o „Génus světa“ tak přirozeně zapadá do tohoto globálního trendu, spojujícího tradiční úctu k památce se současnou globálně chápánou ekologickou odpovědností.

Další návrh vycházející z bohaté historie kulturní identity, se zaměřuje na analýzu této problematiky v kontextu současných událostí. Student se ve svém návrhu zamýšlí na tím, jak v novém tisíciletí čelí Česká republika výzvě obnovit a posílit svou kulturní identitu v dynamickém globálním prostředí. Historie Národního hřbitova Slavín je dle něj výzva s příběhem, který propojuje minulost s budoucností, a odráží proměnlivé vnímání národní hrdosti a kulturního dědictví. Jím navržené rozšíření Slavína v sobě spojuje moderní technologie a hluboký respekt k přírodě, čímž vytváří unikátní prostor pro uchovávání vzpomínek a vzdělávání. Klíčovým prvkem návrhu je interaktivní multimediální stěna, která abstraktní projekci přibližuje život a dílo významných osobností. Tato stěna zároveň slouží jako platforma pro vytváření digitálních vzpomínek, umožňujících lidem interagovat s odkazy minulosti moderním způsobem. Takové technologické řešení reflektuje potřebu inkluзивity a přizpůsobení pohřebních tradic současné rozmanité společnosti. Díky tomu mohou být uchovány vzpomínky i na osobnosti, které si nepřály být fyzicky přítomné v hrobce, což přispívá k širšímu chápání spirituality a národní paměti. Projekce na stěně vytváří dynamický zážitek, který nejen vzdělává, ale zároveň inspiruje k zamyšlení nad odkazem významných osobností v kontextu současných výzev.

Rozšíření zároveň ctí přírodu jako nedílnou součást návrhu. Podzemní prostor hrobky je koncipován jako jeskyně s organicky tvarovanými betonovými sloupy, které umožňují výsadbu stromů na povrchu. Tyto stromy, zakořeněné přímo ve struktuře hrobky, symbolizují propojení života, smrti a přírodních cyklů. Růst stromů nad hrobkou vyjadřuje kontinuitu a obnovu, čímž dává prostoru hlubší ekologický význam. Návrh

zdůrazňuje harmonii mezi technologií a přírodou, kde multimediální stěna a digitální uchovávání vzpomínek stojí v dialogu s cyklickým charakterem života, reprezentovaným stromy a půdou. Takový přístup nejen posiluje udržitelnost, ale také vytváří prostor, který propojuje historické hodnoty s ekologickými a technologickými vizemi budoucnosti. Rozšíření Slávin se tak stává místem, kde se paměť setkává s přírodou a kde tradice nacházejí svůj nový výraz.

Obr. 4 Řez návrhem ve kterém je patrné umístění digitální stěny
(zdroj: archiv autorů. Studentský návrh P.Š.)

Student se primárně snaží najít rovnováhu mezi historickým a současným konceptem národní identity, snaží se pomocí moderní techniky zprostředkovat příběh, který propojí návštěvníka s odkazem díla významných osobností.

„S příchodem 21. století se koncept národní identity začíná vyvíjet, a s ním přicházejí nové výzvy spojené s globalizací, technologickými inovacemi a multikulturalismem. Tyto faktory vyvolávají klíčovou otázku: jak uchovat a rozvíjet místní kulturu a tradice v kontextu stále propojenějšího světa? Rozšíření Slávin o nové hroby je přímou reakcí na tyto výzvy. Každý nový hrob představuje jedinečnou osobnost, která přispěla k utváření české identity. Mezi nimi najdeme jména jako Jan Neruda, Božena Němcová a Vlasta Burian, které zosobňují literární, umělecké a kulturní hodnoty, jež inspirovaly a obohatily mnoho generací. Jejich hroby nejsou pouhými památníky; stávají se živými monumenty, které neustále připomínají jejich nezměrný význam pro naši historii a kulturu. V rámci dostupných inovací v designu a technologiích návrh integruje vizuální techniku a moderní trendy, čímž nabízí návštěvníkům silnější zážitek z návštěvy hřbitova.“

— Student P.Š.

V semi-strukturovaném rozhovoru s autorem vizualizace návrhu rozšíření Národní hrobky Slávin byly označeny klíčové aspekty, které ovlivnily jeho koncepci návrhu s důrazem na ekologické a edukativní prvky. Autor argumentuje rostoucím ekologickým povědomím v umělecké komunitě a proto očekává dopad tohoto trendu na budoucí pohřební praxi. Návrh zahrnuje inovativní koncept digitální stěny, která umožňuje, aby byli zesnulí symbolicky přítomni prostřednictvím multimediálních technologií, aniž by bylo nezbytné jejich fyzické uložení v hrobce. Tento přístup reaguje na měnící se postoje k tradiční pohřební praxi a reflektuje současné tendence a životní způsob.

Jedním z klíčových prvků návrhu je začlenění přírody do prostoru hrobky. Autor v rozhovoru popisuje, jak organicky tvarované betonové sloupy, odlévané přímo do zeminy, umožňují vysazení stromů na střeše hrobky. Tento prvek propojuje pietní

prostor s přírodními cykly a symbolizuje kontinuitu života. V rozhovoru rovněž zdůraznil vzdělávací funkci návrhu, kterou představuje interaktivní multimediální stěna. Tato stěna je navržena jako klíčový nástroj k uchování příběhů významných osobností české kultury a historie, čímž podporuje veřejnou inspiraci a rozšiřuje význam hrobky jako vzdělávacího prostoru.

Dále autor popisuje lokalizaci návrhu, situovaného v těsné blízkosti historického Slávin. Vstup z Karlachových sadů zajišťuje otevřenost prostoru a harmonické začlenění do parkové úpravy. Přístupová podzemní chodba propojuje nový prostor s Vyšehradským hřbitovem, přičemž design zohledňuje úpravy schodišť pro zajištění plynulosti pohybu. Autor upozorňuje na flexibilitu návrhu, která umožňuje uzavření prostoru v případě potřeby. Celkový koncept hrobky je prezentován jako podzemní jeskynní prostor, vytvářející důstojnou a intimní atmosféru pro vzpomínku. Tato koncepce ukazuje na pečlivé propojení technologických, přírodních a kulturních aspektů v souladu s aktuálními společenskými trendy.

Shrnutí výzkumu lze prezentovat jako ukázkou probíhající transformace funerálních prostor a praxe. Jejich posun od tradičních monumentálních pohřebišť k soudobému pojetí hřbitovů a míst paměti. Návrhy studentů ČVUT odrážejí současné společenské, ekologické a technologické výzvy. Výstupy naznačují, že kombinace historické paměti, přírodních prvků a moderní architektury podporuje vytváření multifunkčních paměťových prostor, které reflektují udržitelnost a nové pojetí spirituality. Návrhy rozšíření Slávin zdůrazňují význam kolektivní identity a kulturní kontinuity prostřednictvím interaktivních a environmentálně orientovaných řešení.

Obr. 5 - Vizualizace podzemní části navrhované úpravy Slávin
(zdroj: archiv autorů. Studentský návrh P.Š.)

5 Diskuse

Proměna funerálních prostor reflektuje širší společenské posuny ve vnímání smrti, spirituality a vztahu člověka k přírodě. Návrhy studentů ČVUT ukazují na snahu o propojení historických narativů s moderními ekologickými principy a technologií. Metodologicky byla klíčová kombinace obsahové analýzy, rozhovorů a sběru relevantních dat, což umožnilo propojit teoretické koncepty s praktickými ukázkami možných návrhů.

Kritická reflexe všech studentských prací ukazuje, jaké výzvy budou ve své praxi architekti řešit při hledání rovnováhy mezi tradičními a inovativními přístupy při tvorbě podobných návrhů. V širším kontextu považujeme za důležité poukázat na to, jak architektonické zásahy formují kolektivní vědomí a přispívají k redefinici národní identity, což má zásadní význam pro podobná historická místa jako Slavín.

Navzdory inovativnímu přístupu a multidisciplinární metodice jsme si vědomi určitých omezení výzkumu. Hlavním limitem je skutečnost, že návrhy studentů ČVUT, ačkoliv reflektují aktuální společenské výzvy, zůstávají v konceptuální rovině a nebyly testovány v praxi. Tím se otevírá otázka proveditelnosti a reálného přijetí navržených změn komunitou i odborníky. Dalším problémem je omezený rozsah historického, kulturního a sociálního kontextu, který by měl být více reflektován, zejména při úpravách historických míst, jako je Národní hrobka Slavín, tak aby tato místa dokázala posilovat společenskou soudržnost i v současnosti. Ekologická a technologická řešení, i když jsou inovativní, mohou být nákladná a technologicky náročná, což snižuje možnost jejich realizace.

Metodika výzkumu, který využíval participativní pozorování bylo omezeno na zapojení studentů a odborníků, což neodráží plně názory širší veřejnosti, jejichž perspektivy jsou klíčové při návrhu veřejných prostor. V neposlední řadě je třeba zdůraznit, že environmentální a inkluzivní aspekty návrhů, byť ambiciózní, mohou vyžadovat kompromisy, které nebyly v rámci výzkumu detailně diskutovány.

V kontextu širšího diskurzu je důležité zdůraznit potřebu testování navržených modelů například u návržích úprav menších hřbitovů a některých míst paměti, aby se ověřilo, jak fungují v praxi, zejména v otázkách udržitelnosti, komunitní integrace a financování. Tato kritika neumenšuje význam metod výzkumu, ale upozorňuje na oblasti, které v praxi vyžadují další rozpracování a kritickou reflexi.

6 Závěr

Výzkum potvrzuje, že propojení přírodních a architektonických prvků s ohledem na udržitelnost může redefinovat i funkci funerálních prostor. Návrhy studentů ČVUT přispívají k obohacení konceptu paměti o nové významové vrstvy a ilustrují potenciál spojení ekologické odpovědnosti s kulturní a historickou funkcí pohřebišť. Analýza architektonických návrhů studentů ČVUT na rozšíření této významné památky odhaluje, jak současná generace architektů vnímá a interpretuje klíčové historické události a osobnosti v kontextu současné doby. Slavín je vnímán jako systematicky utvářené místo paměti, kde se dílo historických osobností a symboly státnosti stávají ústředními prvky, se kterými studenti dále pracují. Příspěvek poskytuje vhled do toho, jak současní architekti přistupují k tvorbě památníků a pomníků, které nejen uchovávají národní paměť, ale také reagují na dynamiku sociálních změn. Tato perspektiva je důležitá pro pochopení toho, jak se národní identita a paměť formují a proměňují v kontextu moderního světa, kde se střetávají různé kulturní, sociální vlivy a technologie. Studentský projekt rozšíření Slavína zároveň posloužil jako model návrhů podobných projektů, které mohou integrovat historickou kontinuitu s aktuálními globálními výzvami a zároveň posilovat hodnoty sociální soudržnosti jako součást udržitelného urbanismu.

Literatura

- CIRKLOVÁ, Jitka. Engaged Photography as Urban Communication Platform in Sustainable Development Context. AMPS Proceedings Series, 2021, roč. 22, č. 2. CIRKLOVÁ, Jitka. Reimagining War and Conflict Memorials: Towards Participatory and Living Narratives. Architecture MPS, 2024, roč. 29, č. 1. HEITMAYER, Maxi, VALDEZ OREZZOLI, Maria a XU, Jia Yi. Sustainable Death? Promoting Adoption of Green Passing. Sustainability, 2023, roč. 15, č. 5, s. 4082. DOI:

- <https://doi.org/10.3390/su15054082>. JAHANBAKHSH, Ghazal, KABOLI, Saeed a FAHIMI, Farzaneh. The Role of Memorial Architecture in the Promotion of Cultural Memory: A Case Study of Martyrs' Memorial Garden. International Journal of Architecture and Urban Development, 2015, roč. 5, č. 2, s. 5–12. LEFEBVRE, Henri. The Production of Space. Oxford: Blackwell, 1991. ISBN 978-0-631-18177-4. LIŠKA, Václav. Svatobor. Praha: Academia Economica, 2012. ISBN 978-80-87492-08-6. MADDRELL, Avril, SIDAWAY, James D. a DAVIES, Andrew. Deathscapes: Spaces for Death, Dying, Mourning and Remembrance. Abingdon: Routledge, 2022. ISBN 978-0-367-55849-7. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. Novela zákona č. 256/2001 Sb., o pohřebnictví [online]. 2017 [cit. 2025-07-14]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz> NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií. In: MAYER, Françoise, ed. Cahiers du CEFRES. Politika paměti, č. 13. [online]. 2012 [cit. 2025-07-14]. Dostupné z: <https://cefres.cz> PÁLSDÓTTIR, Stefania Ágústa. Icelanders Could Bloom after Death. Iceland Monitor. Doktorská práce. Reykjavík: University of Iceland, 2019. PALLÁNOVÁ, Marcela et al. Hřbitovy jako kulturní krajina: případová studie Prahy, Brna a Vídně. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-7526-6. SCHRIEWER, Klaus a CAVERO, Ignacio. Los cementerios y la cultura funeraria en Europa. Murcia: Universidad de Murcia, 2012. ISBN 978-84-15463-36-5. SPIEGELEER, Christoph De. Urban Cemeteries in Modern Europe: Reflecting or Shaping Social Change? European Review of History, 2019, roč. 26, č. 5, s. 848–870. DOI: <https://doi.org/10.1080/13507486.2019.1633226>. SUMARTOJO, Shanti. Commemorative Atmospheres: Memorials, Public Space and Engagement. Emotion, Space and Society, 2015, roč. 15, s. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2014.11.001>. TANOVIĆ, Sabina. Designing Memory: The Architecture of Commemoration in Europe 1914–1945. Abingdon: Routledge, 2019. ISBN 978-1-138-50585-2. TANG, Ching-Hua et al. Towards Participatory Design in Memorial Spaces: Community Engagement, Narratives, and Spatial Design. CoDesign, 2020, roč. 16, č. 1, s. 58–75. DOI: <https://doi.org/10.1080/15710882.2019.1605389>. VYŠEHRADSKÝ HRBITOV [online]. [cit. 2024-11-19]. Dostupné z: <https://slavin.cz> WOITSCH, Jiří. Antonín Wiehl – architekt české chalupy. In: LIŠKA, Václav, ed. Antonín Wiehl – místa paměti. Praha: České vysoké učení technické, 2011, s. 25–38. ISBN 978-80-87492-00-0.

Informace o autorech

Mgr. Jitka Cirklová, M.A., Ph.D.
Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra společenských věd
jitka.cirklova@cvut.cz
Doc. Dr. Ing. Václav Liška, LL.M., MBA,
Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra společenských věd
liška@fsv.cvut.cz

Vývoj zeleně obce Husinec a města Klecany

Development of greenery in the village of Husinec and the town of Klecany

Lucie Nováková

Abstract:

An old proverb says that green heals. It affects human health, especially in human settlements, and its role is, without exaggeration, multifaceted. It has a positive effect on air quality and noise levels in the area, retains water in the landscape, cools the environment through evaporation, reflects or absorbs solar radiation, influences the heat island effect and, last but not least, contributes to the well-being of residents and the image of the city. Settlements are gradually experiencing an increase in traffic, unplanned construction of warehouses, houses or apartments and other development sites without regard to existing and historic green spaces, including the permeability of the landscape. There is a need to preserve, maintain and develop green spaces in settlements and open countryside. Archive maps (e.g. cadastral maps), orthophoto maps showing the development of the area, available information on the development of the settlement, archive photographs, paintings and many other materials can be used as a basis for the basic design of green spaces in settlements. In the village of Husinec and in the town of Klecany, greenery seems to have started to disappear... Both are located in the Central Bohemia region, about 12 kilometres north of the capital, Prague. Not surprisingly, they are under strong suburbanisation pressure, which is affecting the development of the settlements. By comparing these seemingly similar yet different settlements, a number of recommendations have been made to add greenery, improve the road network or improve permeability. The conceptual proposal is based on a preliminary analysis of the development and existing state of green spaces in both settlements. An analysis of the future growth of the village/town was prepared according to the Master Plan of the Husinec Municipality and the Master Plan of the Klecany Town. The final diagram proposes the addition of isolation green areas, the completion of the road network, the redesign of the street network and the development of the public transport system.

Keywords:

residential greenery; suburbanization; Husinec; Klecany; archival maps; historical landscape structures

NOVÁKOVÁ, Lucie (2025). Vývoj zeleně obce Husinec a města Klecany. In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 18*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 56–77. ISBN 978-80-01-07472-5 ISSN 2336-7687. Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uvedte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod

Prastaré úsloví tvrdí, že zeleň léčí. Má vliv na lidské zdraví převážně v lidských sídlech, jejíž úloha je bez nadsázky mnohostranná. Příznivě ovlivňuje kvalitu ovzduší, ovlivňuje hlukové poměry v území, zadržuje vodu v krajině, ochlazuje prostředí výparem, odráží či pohlcuje sluneční záření, ovlivňuje efekt tepelného ostrova a v neposlední řadě se podílí na pohodě bydlení a obrazu města. (AOPK ČR, 2018) V sídlech, a především v rámci trendu suburbanizace, pozvolna dochází k nárůstům dopravy, nekoncepční výstavby skladovacích areálů, domů či bytů a dalších rozvojových ploch bez ohledu na zeleň stávající a historickou, problémy se objevují i v prostupnosti krajiny. (Šilhánková, 2007; Gécová, 2013) V sídlech i ve volné krajině je tak potřeba zeleň udržet, pečovat o ni a rozvíjet ji. Neméně významné je udržení a zajištění prostupnosti územím, především do okolní krajiny. K základnímu návrhu zeleně v sídle lze jako podklad využít archivní mapy (např. mapu kultur stabilního katastru), ortofotomapy sledující vývoj území, dostupné informace o rozvoji sídla, archivní fotografie, obrazy a mnoho dalších podkladů. Z uvedených podkladů a terénních průzkumů byl vytvořen návrh doplnění prvků zeleně a prostupnosti v sídle Husinec a Klecany.

1.1 Cíl práce

Cílem práce je navrhnout doplnění zeleně a prostupnosti v krajině u řešených sídel na základě řady analýz, terénního průzkumu a místní znalosti území. Závěrečným výstupem jsou navržená doporučení, kde je vhodné doplnit prvky zeleně či cestní sítě, znázorněné na schématu návrhu zeleně a prostupnosti území. Koncepční návrh je vytvořen na základě předchozí analytické části, terénních průzkumů a místní znalosti území.

2 Metodika

Hlavním metodickým postupem byla analýza dvou modelových území – kombinace dostupných textových a mapových podkladů, terénní průzkum, fotodokumentace, zpracování získaných podkladů a vytvoření mapových podkladů. (Rendeková, 2008) Zpracována byla historická analýza historického vývoje sídla Husinec a Klecany vycházející z dostupných archivních map, ortofotomap a archivních fotografií. Podkladem pro analýzu druhů kultur byly využity císařské otisky stabilního katastru z 1. pol. 19. století. Dále byla vypracována analýza stávajících ploch zeleně, včetně pořízení fotodokumentace sídel, na jejímž základě lze hodnotit vizuální působení sídla. Dle současně platného územního plánu obce Husinec (včetně návrhu projednávaného územního plánu) a územního plánu města Klecany byla zpracována analýza budoucího růstu obce a města. Na základě zpracovaných analýz a terénního průzkumu bylo vypracováno schéma návrhu zeleně včetně prostupnosti území. Schéma navrhuje doplnění izolační zeleně, doplnění cestní sítě (některé z cest nelze momentálně obnovit, uvažováno je s nimi do budoucna), obnovu bývalých remízků, vymezuje významné zelené rekreační plochy (louky) využívané k rekreaci, relaxaci a odpočinku, znázorňuje významná propojení v sídle a upozorňuje na chybějící prostupnost v sídle či v krajině tak, aby bylo území průchozí a plochy zeleně provázané. Zeleň a prostupnost sídla není řešena uvnitř zastavitelných ploch.

Pro obec Husinec je využito měřítko 1:10 000, pro město Klecany 1:15 000. Jako podkladová mapa byla využita ortofoto mapa a základní mapa 1:10 000 formou prohlížečích služeb WMS geoportálu ČÚZK. (Geoportál ČÚZK, ©2022)

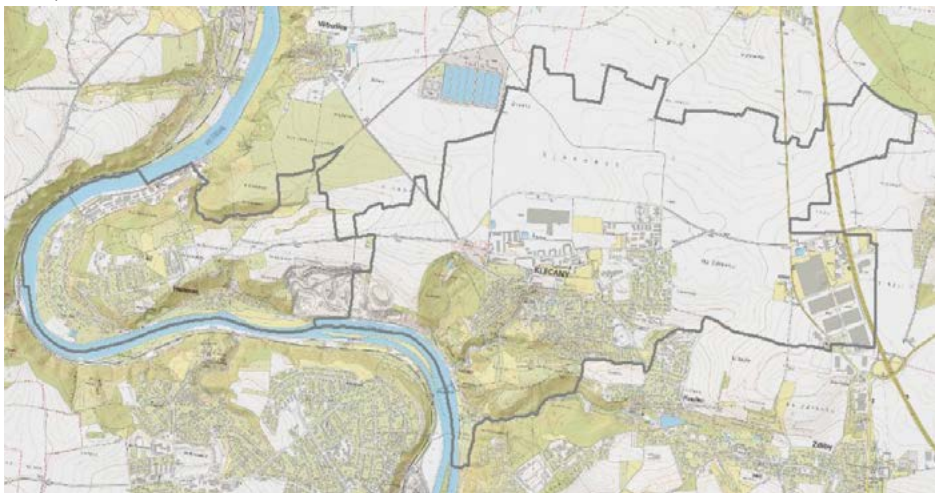
3 Analytická část práce

Analytická část práce v následujících kapitolách popisuje řešené území a závěry z jednotlivých analýz, včetně fotodokumentace.

3.1 Charakteristika řešeného území

Obec Husinec leží ve Středočeském kraji, v okrese Praha-východ, přibližně 12 kilometrů severně od hlavního města Prahy. Nachází se v meandru řeky Vltavy, na jejím pravém břehu, v nadmořské výšce 180 m.n.m. Skládá se ze dvou místních částí, dříve samostatných vsí, Husince a Řeže, jež společně tvoří katastrální území Husinec u Řeže o výměře cca 2980 ha. V roce 2020 disponovala obec 1536 obyvateli s trvalým bydlištěm (ČSÚ, 2022), avšak lze uvažovat, že reálný počet osob žijících na území obce bude díky neustálému rozvoji vyšší. Místní část Řež leží severo-západně od místní části Husinec a zaujímá dnes převážnou část obce. Na území Řeže je např. obecní úřad, pošta, maloobchod a ÚJV Řež, a. s.

Město Klecany leží ve Středočeském kraji, v okrese Praha-východ, přibližně 8 kilometrů severně od hlavního města Prahy. Katastrální území Klecany přímo sousedí s katastrálním územím Husinec u Řeže. Samotná sídla jsou od sebe vzdálena zhruba 2 km. Území Klecan je známé archeologickými nalezišti, např. nálezy středověkých hrobů či pohřebišti. (Klecany, ©2022a) V roce 2020 město disponovalo 3671 obyvateli, vzhledem k pozvolnému stavebnímu rozvoji lze uvažovat o budoucím nárůstu obyvatel. (ČSÚ, 2022)

obr. 1 – Katastrální území Husinec u Řeže a Klecany; zdroj: autor

3.2 Historická analýza

První písemná zmínka o vsi Husinec je datována k roku 1227, kdy král Přemysl Otakar I. přenechal ženskému klášteru u sv. Jiří v Praze jurisdikci nad jeho poddanými. V 16. století náležela spolu s Řeží jako tzv. ves zápisná ke statku v Rostokách. Osada Řež se poprvé objevuje v listině krále Vratislava I. z r. 1088. V dalším listinném falsu, tentokrát pro klášter sv. Jiří k roku 1227, se uvádí vedle Husince pod názvem Rese. Od roku 1850 je Řež osadou obce Husinec. (Husinec, ©2022a)

Historická analýza obce Husinec znázorňuje pozvolný rozvoj místní části Husinec, tedy historické jádro obce. Postupně byly zastavovány proluky a územní rezervy v sídle. Po roce 1873 docházelo k výstavbě v dolní části Řeže na plochách orné půdy či nezalesněných luk a pastvin. Největší rozvoj byl zaznamenán s výstavbou Ústavu jaderné fyziky na pravém břehu řeky Vltavy, a to konkrétně v letech 1955 – 1957. Do obce přicházeli obyvatelé za pracovními příležitostmi, což se projevilo především výstavbou rodinných domů ve spodní i horní části Řeže, ale také bytových domů v horní části Řeže.

Začala se též objevovat zástavba v podobě chatových oblastí převážně na plochách luk či pastvin v blízkosti lesního porostu. Od roku 2000 vznikaly v obci modernější stavby rodinných domů, včetně lokality Červená skála z roku 2007. Původní louky se postupně proměňovaly do dnešní podoby zahrad se zástavbou převážně rodinných domů. Lesní plochy se zahušťovaly a udržely si svou dominantní pozici především díky specifickému terénu. Dnes jsou místní lesy převážně vedené jako plochy ÚSES a v soukromém vlastnictví. Z hlediska vizuálního zhodnocení je Husinec poměrně zelenou obcí, ač převažuje zeleň soukromá.

obr. 2 – Letecký pohled na místní část Řež z 21. století; zdroj: autor

obr. 3 – Letecký pohled na místní část Řež z 20. století; zdroj: Husinec, ©2022a

obr. 4 – Letecký pohled na místní část Řež z 21. století; zdroj: autor

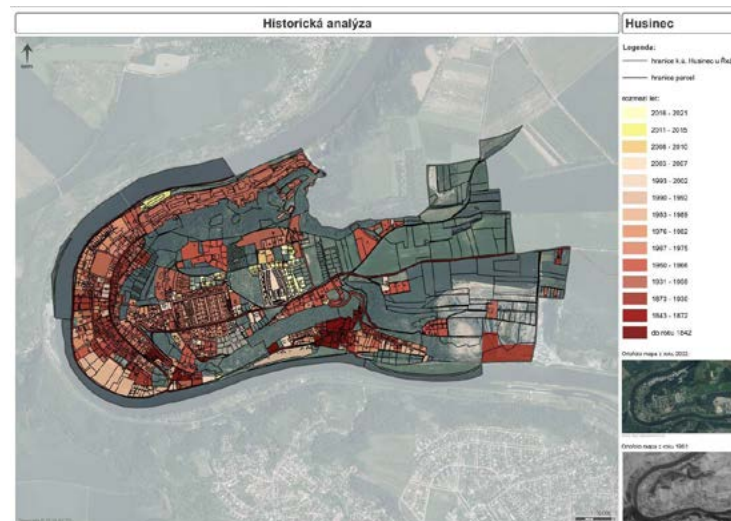

obr. 5 – Letecký pohled na místní část Řež z 20. století; zdroj: Husinec, ©2022a

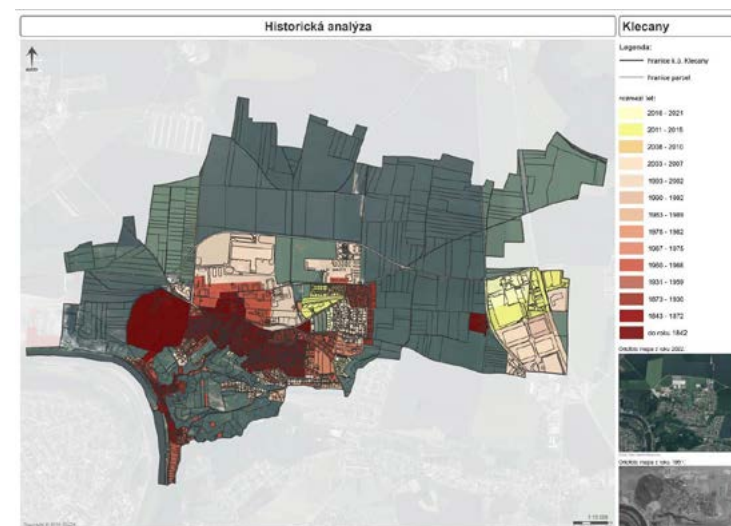
Farní kronika Liber Memorabilium uvádí, že v roce 777 nechal kníže Přemysl zřídit ve vsi Klecany chrám a tvrz, kterou daroval svému věrnému služebníkov. Protože byl služebník klecavý (kulhavý), byla ves pojmenována Klecany. Ves je dále zmiňována r. 1309 v osobě Lobka z Klecan a v r. 1507 povýšena králem Václavem II. Jagellonským na městečko. (Kuča K., 1997) V 17. st. byla tvrz přestavěna na zámek. Během třicetileté války Klecany přišly o privilegium městečka, kdy kvůli rozsáhlým požárům byla část sídla zničena. Roku 1803 spadají Klecany pod majetek nelahozevského panství Jana Viléma Vobořila. Statut města obdržely Klecany opět v r. 1994. (Klecany, ©2022a)

Historická analýza Klecan znázorňuje poměrně velký, avšak postupný rozvoj města. Oproti Husinci Klecany disponují o dost větším historickým jádrem, tvořeným

statky (později domy se zahradami), a to jak u břehu řeky Vltavy, tak ve v horním centru sídla. Tyto dvě části dělí terénní předěl v podobě skalních útvarů. Klecany se tak rozrůstaly v údolí u břehu řeky Vltavy a následně v horní (již rovinatější) části sídla. Rozvoj byl situován do ploch orné půdy, luk či pastvin. Lesních ploch tak příliš nebylo. Výrazně zalesněný Klecanský háj a okolní svahy vytváří i nyní zelený vizuální dojem. Po roce 1990 Klecany utrpěli rozvojem hal a logistických areálů v severní a východní části. Postupně se též rozvíjelo bydlení v rodinných domech se zahradami. Obraz města je tak zcela odlišný v horní i dolní části Klecan, daleko více než v obci Husinec.

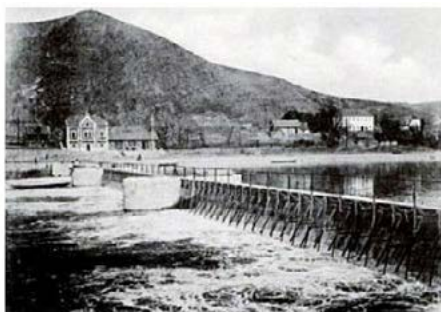
obr. 6 – Historická analýza obce Husinec; zdroj: autor

obr. 7 – Historická analýza města Klecany; zdroj: autor

obr. 8 – Současný pohled na Obchod u Felixů; zdroj: (Klecany, ©2022b)

obr. 9 – Pohled na Obchod u Felixů zřejmě kolem roku 1904; zdroj: (Klecany, ©2022b)

obr. 10 – Pohled na zdynadlo Klecany dříve a nyní; zdroj: (Klecany, ©2022c)

3.3 Stávající zeleň

Zelená infrastruktura v obci Husinec je dnes tvořena zalesněným pásem terénní hrany procházejícím ve středu území a především plochami soukromých zahrad. Podstatnou součástí zeleně v obci tvoří zelené pásy podél břehu řeky s pěší komunikací a rozlivové louky. Na východě obce je situován stále aktivní kamenolom a plochy orné půdy. Severní cíp obce tvoří oplocené sadové plochy. Hlavní komunikace z obce je doplněna o nepravidelné stromořadí.

obr. 11 – Pohled na historické jádro obce Husinec, nalevo hustě zalesněné svahy; zdroj: autor

obr. 12 – Pohled na místní část Řež s novodobou výstavbou a zalesněným pásem procházejícím obcí; zdroj: autor

Zástavba v historickém jádru obce, respektive v místní části Husinec, je oproti břehové zástavbě v Řeži neuspořádaná, v pozvolna stoupajícím terénu obklopená hustě zalesněnými strmými svahy. Tato část Husince působí vesnickým dojmem s množstvím zeleně. Tento vizuální dojem umocňuje převážně zástavba v podobě statků a oplocením neomezovanou volnou krajinou. Oproti tomu spodní část Řeže, u břehu Řeky Vltavy, disponuje novější zástavbou rodinných domů. Zástavba je uspořádaná, s pravidelnými ulicemi. Zeleň zde tvoří především oplocené zahrady rodinných domů.

obr. 13 – Pohled na uspořádanou zástavbu rodinných domů se zahradami k porovnání s roztráštěnou zástavbou v Husinci; zdroj: autor

obr. 14 – Pohled na neuspořádanou zástavbu v Husinci vpředu s rozsáhlou loukou a řekou Vltavou; zdroj: autor

obr. 15 – Vpravo zalesněný Klecanský háj. V popředí využívané plochy orné půdy; zdroj: autor

Katastrálnímu území Klecan dominují rozsáhlé plochy orné půdy s absencí remízků či cest. Jižní část sídla je tvořena členitým terén, zalesněnými svahy a plochami zahrad. Pohledovou dominantou je zalesněný Klecanský háj. Severní a východní část sídla tvoří logistické (ve východní části u dálnice D8) a developerské areály staveb pro bydlení. Terén je rovinatý, zeleň je viditelná především v dálkových pohledech. Západní části Klecan dominuje kamenolom s Klecanským hájem, jehož plocha je dnes pozvolna zmenšována.

obr. 16 – Plocha orné půdy, v pozadí začínající zástavba města Klecany; zdroj: autor

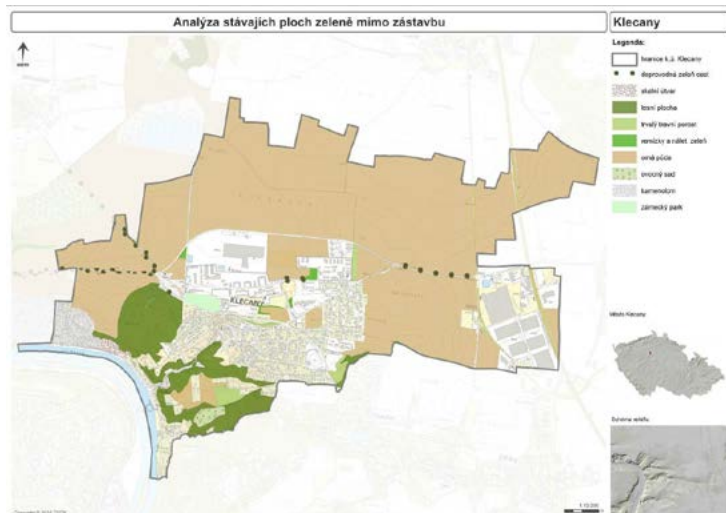

obr. 17 – Pohled na spodní část města Klecany (vlevo) obklopenou výrazným svahem a břehem řeky Vltavy; zdroj: autor

obr. 18 – Developerský areál novostaveb bytových domů Astrapark v severní části města Klecany s absencí izolační zeleně na hranici s plochou pole; zdroj: autor

V obci Husinec i ve městě Klecany byla zeleň rozvíjena pouze formou zahrad u rodinných domů. Nebyla řešena prostupnost územím, ani doplnění či obnova vhodné zelené infrastruktury, která by dále pozitivně ovlivnila kvalitu bydlení a vizuální stránku sídla.

obr. 19 – Analýza stávajících ploch zeleně v obci Husinec; zdroj: autor

obr. 20 – Analýza stávajících ploch zeleně ve městě Klecany; zdroj: autor

3.4 Budoucí rozvoj

Podkladem pro analýzu růstu byly využity územní plány obcí. Vymezení ploch zeleně na této úrovni umožňuje vytvořit potřebné územní podmínky, které jsou nezbytné pro odpovídající způsob využívání zeleně a pro její udržitelnou existenci. (Mackovič, 2013)

Významným podkladem pro analýzu budoucího růstu byl proto použit územní plán Husinec z roku 2010 a návrh územního plánu z roku 2021. (Husinec, ©2022b) Územní plán obce vymezuje zastavitelné plochy z velké části pro bydlení individuální. Z části minimální pro občanskou vybavenost, sport či rekreaci. Vzhledem k tomu, že obec má

mnoho limitů rozvoje (hranice řeky, aktivní záplavové území, ÚJV Řež, a.s., skalní plošiny, aktivní kamenolom, úses apod.) je navrženými zastavitelnými plochami v současné podobě dosaženo téměř maxima možného plošného rozvoje obce. Zastavitelné plochy budou generovat zeleň v podobě zahrad a nebudou narušovat stávající významné plochy zeleně. Vizuální působení obce tedy bude poměrně „zelené“, nicméně je třeba se zaměřit také na provázanost a zachování zelených ploch či spojitost cestní sítě.

obr. 21 – Zastavitelná plocha pro bydlení v obci Husinec; zdroj: autor

obr. 22 – Místní část Husinec v současné podobě, kde není uvažován další rozvoj; zdroj: autor

Územní plán Klecany, úplné znění po vydání změny č.4, umožňuje v rámci zastavitelných ploch zastavění cca 140 ha. (Klecany, ©2022d) Převažujícím využitím je bydlení (hromadní i individuální), v menší míře jsou navrženy zastavitelné plochy pro výrobu s skladováním, občanskou vybavenost či technickou infrastrukturu. Minimálně se objevuje možnost využití pro veřejnou zeleň či veřejné prostranství. Rozsáhlý rozvoj města je situován do severní a východní části, kde se v současné chvíli nachází plochy orné půdy. Tato část města působí nekonceptně, neuspořádaně a navozuje efekt mnoha bariér. Cestní síť není provázaná, plochy zeleně tvoří pouze zahrady rodinných domů. Protože je rozvoj Klecan limitován pouze z jiho-západní strany (řekou Vltavou), je nutné

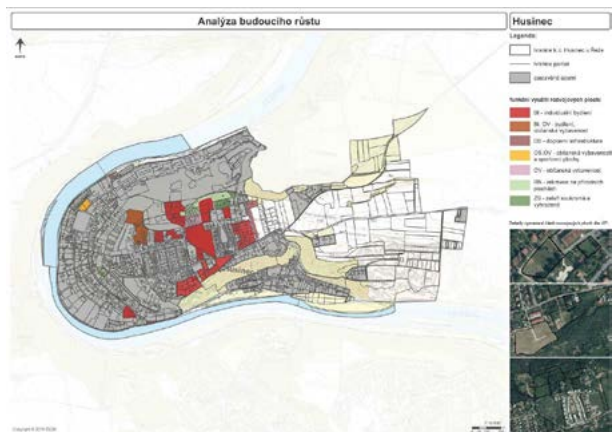
se na koncepci zeleně a pohodu bydlení zaměřit o něco více, než v případě obce Husinec.

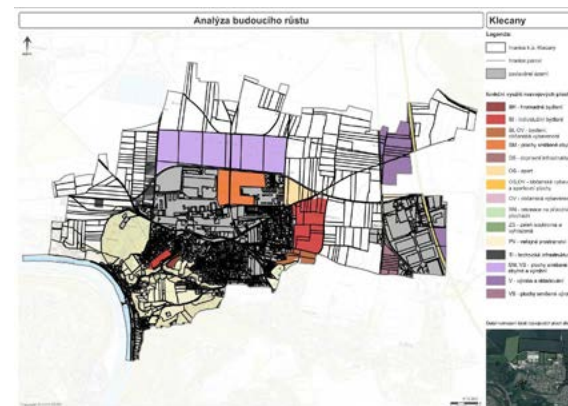
obr. 23 – Zastavitelná plocha pro bydlení ve městě Klecany; zdroj: autor

obr. 24 – Vlevo budoucí zastavitelná plocha pro bydlení a výrobu ve městě Klecany; zdroj: autor

obr. 25 – rozvojové plochy obce Husinec; zdroj: autor

obr. 26 – rozvojové plochy města Klecany; zdroj: autor

3.5 Druhy kultur dle stabilního katastru

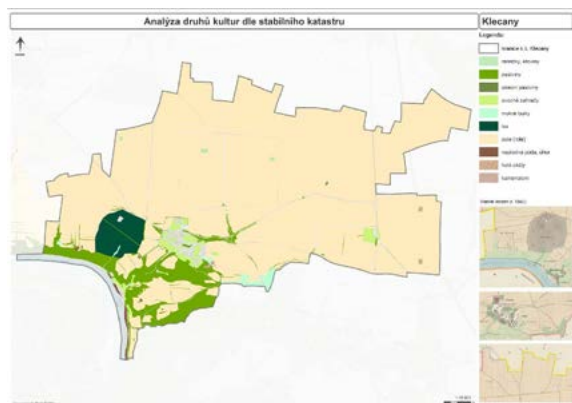
Mapa stabilního katastru z roku 1840 znázorňuje stavby statků v Husinci (dnes jádro obce) s přilehlými ovocnými zahradami a několik málo staveb na jiho-východě území, z nichž se postupně rozvíjela místní část Rež. Kostra cestní sítě je dochována dodnes, stejně jako plochy obecních pastvin – dnes lesů a zalesněných svahů v obci. Největší změnou prošly pole (role) a plochy pastvin, které byly postupně zastavovány až do současné podoby obce. (ČÚZK, ©2022)

obr. 27 – bývalý mlýn v obci Husinec a zámek města Klecany (v minulosti jádrem komponované krajiny); zdroj: autor

obr. 28 – Druhy kultur dle stabilního katastru v obci Husinec; zdroj: autor

obr. 29 – Druhy kultur dle stabilního katastru ve městě Klecany; zdroj: autor

4 Návrh doplnění zeleně a prostupnosti území

Současný stav české krajiny ukazuje, v rámci péče o krajinu je celá řada úkolů a nutnost mezioborové spolupráce. Hledání křehké rovnováhy stojí na intenzivní spolupráci mnoha profesí, např. spolupráce s ekology, vodohospodáří, lesníky, zemědělci, přírodovědci, urbanisty či územními plánovači. (Salzmann, 2021) Územní plán je tedy nedílnou součástí v rámci návrhu zeleně. Veřejná zeleň neovlivňuje pouze prostředí obce, její obraz, ale také psychický stav a pohodu obyvatel. (Vacíková, 2021) Předložený návrh vychází z vytvořených analýz a terénního průzkumu, který odráží skutečný stav a funkčnost zeleně v řešených obcích. Vzhledem k aktuálnímu stavu a tomu, že zezeň uvnitř sídel je tvořena především zahradami, zahrádkářskými koloniemi či plochami navrženými k zastavění, se návrh věnuje především lokalizaci a plochám, které je možné dále řešit a zaměřit se na ně v aktuální době. Tedy prostupnosti ze sídla do krajiny, okrajům sídel a volné okolní krajině. Schematicky proto doplňuje izolační zezeň, vyznačuje neprostupná místa, navrhuje obnovení cest dle map stabilního katastru, posílení cest ve formě podpory a udržení a obnovu remízků, vymezuje významná propojení a rekreační plochy. (Mareček, 2004) Návrh upozorňuje na vhodnou lokalizaci pro umístění příslušných opatření, nejde tedy do detailů (např. stanovení vhodných dřevin, významný zásah do soukromých ploch zeleně apod.). Pro obě sídla je výrazně doporučeno zabývat se v rámci územních plánů stanovením podmínek pro ochranu krajinného rázu. Především kvůli značně rozsáhlým zastavitelným plochám. Obě sídla se nachází v Přírodním parku Dolní Poutavě. Ten zaujímá obec Husinec v celém rozsahu, nicméně v rámci města Klecany zahrnuje pouze okrajovou část u řeky Vltavy. Přírodní park byl vyhlášen v roce 1994, tvoří jej pravý břeh Vltavy s pravobřežními přítoky. Důraz je kladen na zachování rázu krajiny s lesostepními porosty, skalními stepy a kulturní zemědělskou krajinou.

V obci Husinec je navrženo především posílení významných propojení. V obci se nachází významný a rozsáhlý Územní systém ekologické stability, atraktivní rekreačně využívaný břeh řeky Vltavy, vzdálená železniční stanice či rozsáhlý areál Ústavu jaderného výzkumu poskytující množství pracovních příležitostí. Chybí především pěší a cyklistické propojení těchto významných lokalit, ale i běžná dostupnost ploch zeleně či okolní krajiny pro obyvatele. Prostupnost má navíc negativně ovlivnit nová výstavba, proto je nutné poukázat na potřebu těchto propojení a prostupnosti sídla a krajiny, které bude při dalším rozvoji respektováno, zachováno nebo nově vybudováno. Návrh tedy vymezuje hlavní chybějící propojení. Jako vegetační doprovod cest je doporučeno doplnit také pěší či cyklo propojení alejemi či stromořadím. Vhodně zvolená vegetace omezení erozní

činnost, poskytně prostředí pro život dalších živočichů či rostlin, poskytně ochranu před hlukem či prachem a v neposlední řadě ovlivní psychickou pohodu obyvatel. Má také krajinnotvornou funkci a mnoho dalšího. (Smržová, 2012) Dále jsou navržena dvě chybějící propojení. V centru obce by mělo v případě uvažované budoucí zástavby dojít k provázání staré zástavby Řeže s novějším areálem Červená skála, a to nejen kvůli dostupnosti vzdálené vlakové stanice, ale také pro rychlejší a bezpečnější dostupnost rekreačních ploch a občanské vybavenosti v obci (viz zdůvodnění výše). Dále je navrženo prodloužení stávající významné pěší komunikace přes plochy stávajících sadů (ty jsou momentálně oplocené a neprůchozí, cesta je tak uvažována do budoucna). Dříve se jednalo o významné propojení částí obce a cesta byla velmi rekreačně využívána. Navržena je tedy obnova tohoto propojení, už proto, že je zde navržena nová naučná stezka, která je již z druhé strany výrazně oplocena areálem ústavu. Doplnění izolační zeleně je navrženo podél hlavní příjezdové komunikace z důvodu prašnosti a hlučnosti lomu, jehož rozšíření je v blízké budoucnosti uvažováno až ke hranici příjezdové komunikace. Místo tak bude probíhající těžbou značně ovlivněno a izolační zeleň je nezbytností. V obci je respektována cestní síť dle map stabilního katastru s výjimkou dvou komunikací, které návrh také doplňuje. Významná propojení značí dostupnost zeleně a cesty kolem celé obce po břehu řeky Vltavy, kterou lze dojít až k záplavovým loukám, které jsou významnou zelení v obci a využívanými rekreačními plochami pro obyvatele. Využívají se především pro občanské akce a aktivity, včetně přilehlého nově vybudovaného parku U Pasáčka. V celé obci se doporučuje klást důraz na péči o zeleň a především vyžadovat náhradní výsadbu za nově zastavěné zastavitelné plochy, které jsou z velké části významnými zelenými plochami obce. Využívané také obyvatelem k rekreaci a odpočinku.

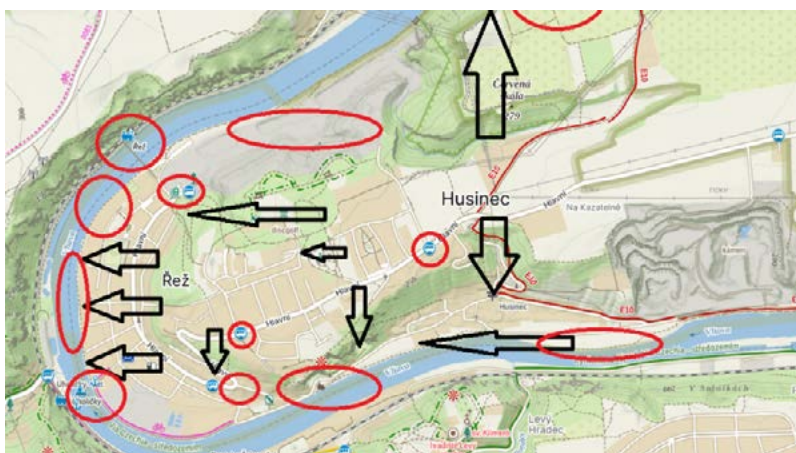
obr. 30 – Jižní část Přírodního parku Dolní Povltaví, zahrnující obec Husinec a město Klecay; zdroj: Mapy.cz

obr. 31 – Kamenolom v obci Husinec; zdroj: autor

obr. 32 – Významná rekreační louka v obci Husinec; zdroj: autor

obr. 33 – Schéma znázorňující významné plochy občanské vybavenosti, zeleně, rekreační území či jinak významné plochy obce (kolečko) a směry prostupnosti, doplnění alejí, cestou apod. (šipka) řešené návrhem; zdroj: Mapy.cz, autor

obr. 34 – Detail návrhu doplnění zeleně a prostupnosti území v obci Husinec; zdroj: autor

Legenda:

- izolační zeleň - návrh
- chybějící prostupnost - návrh
- doplnění cestní sítě dle mapy stabilního katastru - návrh
- významné propojení - navržené posílení
- významné propojení - stav
- významná rekreační plocha - stav
- obnova remizků - návrh
- hranice k.ú. Klecany

1) zastavitelná plocha s areálem Astrapark

3) pohled na místní část Klecany

obr. 35 – Legenda k návrhu; zdroj: autor

Ve městě Klecany je kladen důraz na doplnění cestní sítě a prostupnost územím. Jedná se převážně o doplnění cest dle map stabilního katastru či posílení stávajících cest, např. v podobě vytvoření promenády do zastavitelných ploch, nebo tam, kde stávající podmínky nedovolí rozšíření cesty, o jejich zachování či rekonstrukci. Navrženo je také doplnění o vegetaci typu alejí či stromořadí, pro výše uvedené benefity pro obyvatele a území. Město disponuje skvělou prostupností v sídle, např. dostupnost hlavního rekreačního tahu podél břehu Vltavy, návaznost na občanskou vybavenost města apod., nicméně okraje sídla, především u lokality Astraparku a zamýšlené nově zastavitelné plochy trpí absencí pěšího či cyklo propojení, nejen z praktického, ale také z vizuálního hlediska. Okolí Astraparku by nemělo uniknout pozornosti v rámci budoucího rozvoje, výsadby či revitalizace okrajových cest.

obr. 36 – Schéma znázorňující vzdálenou lokalitu Astraparku od centra či břehu Vltavy a významnou zeď v podobě Klečanského háje sloužící jak pro rekreaci, tak nárazníkovou zónu aktivního kamenolomu; zdroj: Mapy.cz, autor

Významnou trasou by měla být také cesta vedoucí od zámku, či do Klečanského háje. Dříve významné propojení, dnes bohužel zaniklá či zanedbaná. Z analýzy vyplývající nutnost obnovy a rekonstrukce těchto propojení návrh také zahrnuje. Stejně tak jako v Husinci jsou vyznačeny dvě významné rekreační louky na pravém břehu řeky Vltavy, které jsou nedílnou součástí zelené infrastruktury města. Izolační zeď je navržena kolem zastavitelných ploch pro bydlení, aby došlo k zamezení prašnosti do zástavby z přilehlé orné půdy. Pokud by byla součástí izolační zeleně pěší komunikace, došlo by k propojení cestní sítě kolem města Klecany. Obyvatelé by tak spolu s navrženým (chybějícím) propojením do Klečanského háje či centra města, měli další příležitost k vycházkám a prostupnosti developerských areálů. Vzhledem k tomu, že mezi lomem a zástavbou tvoří bariéru zalesněná část v podobě Klečanského háje, není uvažována izolační zeď lomu na území města (na rozdíl od obce Husinec, kde je navržena výrazná izolační zeď). Obecně je tedy doporučeno v rámci aktivních lomů věnovat pozornost izolační zeleni, která, jak ukazuje město Klecany, poměrně dobře funguje.

obr. 37 – Stávající pěší komunikace navržená k přestavbě na zelenou promenádu; zdroj: autor

obr. 38 – Pohled na břehovou zeď města Klecany s významnými rekreačními loukami; zdroj: autor

obr. 39 – Detail návrhu doplnění zeleně a prostupnosti území ve městě Klecany; zdroj: autor

Legenda:

- izolační zeď - návrh
- chybějící prostupnost - návrh
- doplnění cestní sítě dle mapy stabilního katastru - návrh
- významné propojení - navržené posílení
- významné propojení - stav
- významná rekreační plocha - stav
- obnova remízky - návrh
- hranice k.ú. Klecany

1) zastavitelná plocha s areálem Astrapark

2) rodinné domy se zahradami

3) pohled na místní část Klecany

obr. 40 – Legenda k návrhu; zdroj: autor

5 Závěr

Problematika veřejné zeleně je odjakživa spjatá s rozvojem sídla a neopomenutelným tématem v rámci plánovacích procesů. Taktéž je důležitým zájmem obyvatelů příslušných sídel. (Gécová, 2013) Po zapracování jednoduchých doporučení dle vytvořeného návrhu (a následného propracování do detailu) by mělo dojít k pozitivnímu zlepšení pohody bydlení pro stávající i budoucí obyvatel Husince i Řeže a k provázání zelených ploch v sídle. Vzhledem k tomu, že město Klecany v současné chvíli disponuje možnostmi daleko většího rozvoje než obec Husinec, lze říci, že v rámci města Klecany je v současné chvíli potřeba se na koncepci zeleně, prostupnosti sídla a krajiny soustředit o něco více, než v obci Husinec. Výstupy a zpracované analýzy lze využít jak konkrétně pro obě zpracované obce např. při zpracování nového územního plánu, či při realizaci a lokality náhradních výsadeb, které jsou v obou sídlech realizovány a je zde reálný problém, kam náhradní dřeviny vysadit. Tento návrh proto může být inspirací jak metodickou, tak praktickou.

Literatura

- AOPK ČR (©2018). Zeleň prospívá fyzickému a duševnímu zdraví [online]. Dostupné z <https://www.casopis.ochranaprirody.cz/zamereno-na-verejnost/zelen-prospiva-fyzickemu-a-dusevnimu-zdravi/>.
- ČSÚ (©2022). Databáze demografických údajů za obce ČR [online]. Dostupné z www.czso.cz/cso/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr.
- ČÚZK (©2022). Archivní mapy [online]. Dostupné z <https://archivnimapy.cuzk.cz/>.
- GÉCOVÁ, Katarina (2013). Rozvoj vidieckeho sídla verzus verejná zeleň [online]. Dostupné z <http://publikacie.uke.sav.sk/node/6372>.
- GEOPORTÁL ČÚZK (©2022). Prohlížeč služeb Esri ArcGIS Server [online]. Dostupné z <https://geoportal.cuzk.cz>.
- HUSINEC (©2022a). Historie obce [online]. Dostupné z <https://www.husinec-rez.cz/obec-727b/historie/>.
- HUSINEC (©2022b). Územní plán obce Husinec [online]. Dostupné z <https://www.husinec-rez.cz/obec-727b/historie/>.
- KLECANY (©2022a). O městě [online]. Dostupné z <https://www.mu-klecany.cz/web/cs/historie-turistika/historie/o-meste>.
- KLECANY (©2022b). Obchod u Felixů [online]. Dostupné z <https://www.klecany.cz/obsah/obchod-u-felixu.html>.
- KLECANY (©2022c). Naučná stezka [online]. Dostupné z <https://www.mu-klecany.cz/web/cs/historie-turistika/turistika/naucna-stezka>.
- KLECANY (©2022d). Územní plán Klecany [online]. Dostupné z <https://www.mu-klecany.cz/web/cs/historie-turistika/turistika/naucna-stezka>.
- KUČA, Karel (1997). Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Nakladatelství Libri, Praha, 938 s. ISBN 80-85983-14-1.
- MACKOVIČ, Vladimír (2013). Plochy zeleně v územním plánu [online]. Dostupné z https://www.uur.cz/media/rp1cu0jo/08_plochy.pdf.
- MAPY.CZ [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz>.
- MAREČEK, Jiří (2004). Zeleň ve venkovských sídlech a v jejich krajinném prostředí. Praha, Česká zemědělská univerzita. ISBN 80-213-1237-8.
- NÁRODNÍ GEOPORTÁL INSPIRE (2010 – 2022). WMS Server CENIA [online]. Dostupné z <https://geoportal.gov.cz>.
- PEŠTA, Jan (2003). Encyklopedie českých vesnic, Díl I., Střední Čechy a Praha. Nakladatelství Libri, Praha, 327 s. ISBN 80-7277-148-5.
- RENDEKOVÁ, Věra (2008). Zeleň ako významný prvok obnovy štruktúry vidieckeho sídla. Nitra, 2008.

- VACÍKOVÁ, Anežka (2021). Návrh revitalizace vybraného parku. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 84 s.
- SALZMANN, Klára (2007). Zelená infrastruktura a její implementace v České republice [online]. Dostupné z: <http://www.casopis.forumochranyprirody.cz/uploaded/magazine/pdf/26-zelena-infrastruktura-a-jeji-implementace-v-ceske-republice.pdf>
- SMRŽOVÁ, Dominika (2012). Historie vzniku a vývoje doprovodné zeleně cestní sítě. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 57 s.
- VACÍKOVÁ, Anežka (2021). Návrh revitalizace vybraného parku. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 84 s.

Informace o autorce

Ing. Lucie Nováková
Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra urbanismu a územního plánování
lucie.novakova@fsv.cvut.cz